

MİLLETLERARASI HUKUKTA SOYKIRIM KAVRAMI: 1915 ERMENİ OLAYLARI AÇISINDAN WILLIAM A. SCHABAS'IN GÖRÜŞLERİ

(THE CONCEPT OF GENOCIDE IN INTERNATIONAL LAW:
WILLIAM A. SCHABAS' VIEWS ON 1915 ARMENIAN EVENTS)

Prof. Dr. Sadi ÇAYCI

Başkent Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Hukuk AD Öğretim Üyesi

Özet: Soykırım kavramı, Ermenistan'ın 1915 olayları bağlamında bu kavramla olan sorunu nedeniyle Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Tartışmaların hangi bağlamda yapılmakta olduğu konusunda bile tam bir karmaşa vardır. Hukuk, tarih, siyaset ve genel olarak sosyal bilimler "harmanlanmakta", kişi ve kurumların eğilimleri doğrultusunda, çeşitli iddialardan, hukuktaki "kesin hüküm" gibi, bağlayıcı birtakım sonuçlar çıkarılması çabaları bütün yoğunluğuyla sürmektedir. Soykırım hukuku alanında en saygın eserler arasında bulunan, William A. Schabas'ın "Genocide in International Law" isimli kitabında da, tarihi olaylar boyutunda benzeri bir fikir karmaşasını gözlemlemek mümkündür. Tarihi olayların, tarihin işlevine ve yöntemlerine uygun olarak değerlendirilmesiyle yetinilmesi gerekirken, güncel hukuk açısından incelenip, hukuki açıdan bağlayıcıymış gibi sonuçlara ulaşılmasına yönelik yaklaşımları anlayabilmek güç olmaktadır. Üstelik bu, karşı iddialar dikkate alınmadan, resmin bütünü görülmeden yapılmaktadır. Makale, bu gibi çelişiklere dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Schabas, soykırım, hukuk, siyaset, Ermeni, 1915.

Abstract: The concept of genocide is an issue of concern for Turkey, considering the problematic stance of Armenia on the events of 1915. Even the discussions themselves are conceptually controversial. Law, history, politics and social sciences in general are "blended", while attempts to derive binding results -similar to "definite judgment" in law – from several argumentations and along the tendencies of certain individuals and institutions continues intensively. It is possible to observe a parallel conceptual confusion in terms of historical events in the renowned book by William A. Schabas entitled "Genocide in International Law", which is defined as one of the most respectable works on genocide law. While one must seek a proper methodological and functional analysis of the historical events, attempts towards examination of history in terms of law and definitive binding results, even without taking into consideration the opposing views or a glance towards the whole picture, are hardly understandable. This article aims to draw attention to these contradictions.

Keywords: Schabas, genocide, law, politics, Armenian, 1915

GİRİŞ

“Soykırım” kavramı, 1915 Ermeni olayları temelinde oluşturulmak istenen siyasi bir uyumsuzluk; bunda başarılı olduğu takdirde, Türkiye’ye yönetilmesi düşünülen bir kısım iddialar ve talepler bağlamında, yakından incelenmesinde yarar bulunan bir olgudur. Bu olgunun, siyasi, hukuki, askeri, tarihi, toplumsal, felsefi, insani, ahlaki vb. pek çok boyutu vardır.

Genel bir değerlendirme olarak, soykırım olgusunun insanlık kadar eski olduğunu söylemek elbette doğru ve kabul edilebilir bir tespittir. Buna karşılık, hukuk alanında 1948 tarihli BM Sözleşmesinin resmi neden ve gerekçesini oluşturan olguların, 1948 tarihli Sözleşmenin kabulü sürecinin ve bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinin ve uygulanmasının bir tarafa bırakılarak; 1915 olaylarını da kapsayan özel milletlerarası antlaşmalar hükümleri görmemezlikten gelinerek; tarihi bir kısım olayların da 1948 tarihli Sözleşme dayanak gösterilerek yargı dışı zeminlerde ve siyasi maksatlarla araştırma ve soruşturma konusu yapılması, yargılanması ve sanki infazı umulan hükümlere dönüştürülmesi anlamına gelebilecek yorum ve değerlendirmelerin kabulünün mümkün olamayacağını düşünüyorum.¹

Burada, William A. Schabas’ın, hukuk alanında haklı bir saygınlığa sahip ve soykırım hukuku konusunda temel bir kaynak olarak kabul edilen, “Genocide in International Law” (Milletlerarası Hukukta Soykırım) isimli eseri incelenmektedir. Eserin içerdiği bölüm başlıkları aşağıda belirtilmekle birlikte, konu daha çok, 1915 olayları etrafında yapılmakta olan tartışmalara ışık tutabilmek amacıyla, başta milletlerarası hukuk olmak üzere, soykırım kavramının hukuk, tarih ve siyaset boyutları açısından incelenecektir.²

Schabas’ın eseri, başlıca şu bölümlerden oluşmaktadır:

- Giriş,
- Soykırımın hukukça yasaklanmasının kaynakları (“origins”),
- Sözleşme taslağının hazırlanması ve sonraki kuralların gelişmesi,
- Sözleşmenin koruduğu gruplar,
- Soykırımın maddi unsuru,
- Soykırımın manevi unsuru (suç kastı),
- Soykırım sayılan diğer eylemler,
- Hukuka uygunluk sebepleri (“defences”),

1 Nitekim Schabas da, en azından insan hakları hukukunun gelişmesinden önceki dönemde, devletin egemenliği çerçevesinde, soykırım bağlamında her devletin kendi işine bakması anlamında bir konsensüs bulunduğunu ifade etmektedir (Schabas, sayfa 2, 18). Bu boyut, Ermeni sorunu açısından bir başka soruyu daha akla getirmektedir: Osmanlı Devleti ve bu Devletin Müslüman ve Ermeni tebaası arasında cereyan eden bir kısım olaylar konusunda, ülke devletinin karşısında bir başka devletin, örneğin Ermenistan’ın hukuki konumu ve dayanağı ne olabilir?

2 Schabas, William A., *Genocide in International Law, the Crime of Crimes*, 2nd edition, Cambridge University Press, 2009, xviii-742 sayfa.

- Soykırımın milletlerarası ve yerel mahkemelerce kovuşturulması,
- Devlet sorumluluğu,
- Milletlerarası Adalet Divanının işlevi,
- Soykırımın önlenmesi,
- Sözleşmeye ilişkin antlaşmalar hukuku sorunları,
- Değerlendirme ve sonuç.

SOYKIRIM TARTIŞMALARI: GENEL ÇERÇEVE

Çoğu tartışma forumlarında, katılımcıların soykırım kavramını hangi bağlamda kullandıklarının (hukuk – tarih – siyaset...) açık olmaması, ilgili faaliyetlerin birer münazaraya ve sağırklar diyaloguna dönüşmesine neden olmaktadır. Siyasi neden ve gerekçeler başlı başına, “soykırım” kavramının kullanılması veya kullanılmamasında etkili olabilmektedir.³

Siyasi neden ve gerekçeler başlı başına, “soykırım” kavramının kullanılması veya kullanılmamasında etkili olabilmektedir.

1915 Ermeni olayları dâhil, soykırım kavramıyla ilgili inceleme ve tartışmalarda, şu hususların da göz önünde bulundurulmasında yarar görmekteyim:

- Soykırım kavramının hukuk boyutunun incelenmesinde, “yürürlükteki hukuk” ve bir bakıma geleceğe ilişkin dilek ve beklentilerin ifadesinden ibaret olan, “olması gereken hukuk” ayırımını yapabilmek önemlidir.⁴
- Bir kısım tarih incelemelerine veya bir kısım siyasi görüş, iddia ve değerlendirmelere hukuki, yani, yöneltildiği kişiyi veya kurumu bağlayıcı bazı anlam, etki ve sonuçlar yüklenmesi çabaları, kabul edilemeyecek, bir başka dikkat çekici boyuttur. Geçerli, yürürlükte olan hukuki düzenlemelere ve görevli ve yetkili yargı organlarının kesin hükümlerine konu olmadıkça, bir takım hukuki görüş, iddia, söylem ve değerlendirmelere de hukuki anlam, etki ve sonuçlar yüklenmesinden kaçınılmalıdır.⁵
- Tarih ve diğer sosyal bilimler kapsamında yapılacak araştırma ve incelemelerde, ilgili bilimsel yöntemlere uygun olmak kaydıyla, elbette bazı

3 Milletlerarası özel bir soruşturma komisyonunun ve BM İnsan Hakları Komisyonu özel raportörünün Ruanda'daki Tutsi azınlığa yönelik soykırım eylemlerine atf yapan raporlarına rağmen bu terimin kullanılmasından kaçınılması örneğinde olduğu üzere, milletlerarası toplumun, hukuki değil siyasi vb. nedenlerle, belli olaylarda ve durumlarda soykırım terimini kullanmaktan bilinçli olarak kaçınma yönündeki yaklaşımının eserde kayda geçilmesi isabetli olmuştur (Schabas, sayfa 9).

4 Örnek: Soykırımla suçlanan vatandaşın yabancı bir devlete teslimi konusundaki kural (bakınız: Schabas, sayfa 478). Schabas'a göre de, soykırım kavramının ve anlayışının hukuk düzeninde ortaya çıkışının başlangıcı 1948 tarihli Sözleşmedir; Nuremberg Milletlerarası Askeri Mahkemesinin Şartı değil (Schabas, sayfa 12).

5 Belirtilen husus, 1915 olayları ile ilgili inceleme ve değerlendirmeler bakımından da geçerlidir. (Karşılaştırınız, Schabas, sayfa 19-20, 43, 48-50, 87-88, 192-193, 199-200, 286).

varsayımlar kabul edilebilir, örneğin soykırım kavramı ile ilgili hukuk kavramları ve normları, hatta güncel mahkeme kararları esas alınarak değerlendirmeler yapılabilir.⁶ Buna karşılık, herhangi bir olgunun tarih bilimi tarafından saptanması – doğrulanması, bunun etki ve sonuçları ile aynı olgunun görevli ve yetkili bir yargı makamı tarafından kesin bir hükümle saptanmasının bağlayıcılığı, hüküm, etki ve sonuçlarının karıştırılmaması gerekir. Siyasi, insani veya bilimsel yaklaşımlar ve bunların gereği başka, hukukun gereği ve uygulanması başkadır.⁷

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

1915 Ermeni olayları bağlamında bir başka dikkat çekici konu, salt tarih bağlamında bile olsa, Ermeni / yanlılarının iddialarına karşı ileri sürülen iddialar ve savunmalar üzerinde durulması gereğinin duyulmamasıdır. 1915 olaylarını kimin ve kimlerin / hangi devletlerin kışkırtmasıyla başlattığı; Devlete karşı silahlı ayaklanmalar, savunmasız Müslüman halka yöneltilen katliam vb. olguların bütünüyle göz ardı edilmesi, bilimsellik adına yapıldığı ifade edilen çabaların inandırıcılığını ve bilimselliğini büyük ölçüde zayıflatmaktadır.⁸

Tek yanlı bakış açılarının, seçiciliğin ve çifte standardın bilimsellik ile bir ilişkisi olamaz.⁹ Benim kanaatime göre, bu gibi çabaları, bilimsellik görünüşü altında siyasi eylemcilik (“political activism”) olarak nitelendirmek daha doğru olabilir.¹⁰ Nitekim 1915 Ermeni olayları, hemen her fırsatta, siyasi – bilimsel (?) bir tartışma konusu olarak gündeme getirilmektedir. Ben bunun çeşitli örneklerini, katıldığım bir kısım “bilimsel” toplantılarda bizzat gözlemlene fırsatını buldum.¹¹ “Görüş” ve “hüküm”; “siyasi / bilimsel görüş” ve “yargısal hüküm” kavramları bir defa karıştırıldı mı, sağlıklı bir çözümleme ve kabul edilebilir bir sonuca ulaşılabilmesi mümkün olmamaktadır.¹²

6 Örnek: Soykırım özel kastı ile belli grupların güç yaşam koşullarına tabi kınlanması olgusu (Schabas, sayfa 190).

7 Örneğin Ruanda’da cereyan eden olaylar sırasında, BM Güvenlik Konseyi sürecinde hukuk dışı neden ve gerekçelerle, bilinçli olarak “soykırım” terimi kullanılmamıştır. 1915 Ermeni olayları ile ilgili incelemelerde ve çözümlemelerde de bu gibi ayırımların ve farklılıkların dikkate alınması gerekir. (Karşılaştırmız: Schabas, sayfa 171, 529, 551).

8 Örnek: NATO’nun Yugoslavya’ya karşı icra ettiği hava harekâtı bağlamında, silahlı bir çatışma ortamında icra edilen muharebe harekâtını soykırım eylemlerinden ayırmaktaki, soykırıma ilişkin özel kastın kanıtlanmasındaki güçlüklerden söz edilmesine rağmen, Osmanlı Devletinin bir dünya savaşı sırasında ülke içinde cereyan eden ayaklanma ve katliam eylemleri karşısında icra etmek durumunda kaldığı anayurt savunması ve ayaklanmaya karşı koyma harekâtının, yani, “madalyonun öteki yüzünün” ısrarla görmemezlikten gelinmesinin kabulünün makul olmayacağını düşünüyorum. (Bakınız: Schabas, sayfa 195-197).

9 Örnek: Nüfusun zorla başka yere nakline ilişkin bir önlemin uygulanması, ayaklanma ve iç savaş koşulları, soykırıma ilişkin özel kast – niyet, uygulama koşulları ve sonuçları bakımından, savaş öncesinde ve sonrasında Avrupa’da yapılan uygulamalar ve sonuçlarının değerlendirilmesinde dikkate alınan unsurların, 1915 Ermeni olayları bakımından da dikkate alınmasının makul bir yaklaşım olacağı söylenebilir. (Karşılaştırmız: Schabas, sayfa 226-228, 258, 261, 265).

10 Örnek: Schabas, sayfa 118, dipnot 11’de yer alan, Vahakn Dadrian’ın soykırım tanımı.

11 Diploması alanından bir örnek için ise bakınız: Schabas, sayfa 555-560.

12 Örnek için bakınız: Schabas, sayfa 573-577.

SOYKIRIM HUKUKU: GENEL GÖZLEMLER

Bırakınız diğer boyutlarını, soykırım kavramının sadece hukuk boyutu bile oldukça karmaşıktır. Birbirinden tamamen farklı, özel uzmanlık alanları söz konusudur. Başlıca örnekler, şu şekilde sıralanabilir:

- Milletlerarası hukuk (antlaşmalar hukuku, yapılageliş hukuku, milletlerarası haksız fiiller ve devletlerin bu bağlamdaki yükümlülükleri ve hukuki sorumlulukları, devletlerin ardılığı, milletlerarası uyumsuzlukların barışçı yöntemlerle çözümü, devletlerin yetkileri, yabancı devletlerin ayrıcalıkları ve bağışlıkları...),
- İnsan hakları hukuku (yaşam hakkı, kişi güvenliği, dürüst ve adil yargılanma, vatandaşlık, mülkiyet, düşünce ve ifade özgürlüğü...),
- Ceza ve ceza usul hukuku (milletlerarası suçlar, uygulanacak hukuk, yargı yetkisi, bireysel cezai sorumluluk, sivil – asker, amir makamların sorumluluğu, milletlerarası işbirliği...), ilk akla gelen hukuk konularıdır.

***Milletlerarası Adalet
Divanı, olsa olsa, işlenen
soykırım suçları
bağlamında ilgili
Devletlerin hukuki
sorumluluğu bağlamında
yargı yetkisine sahip
olabilir.***

MEDENİ HUKUK – CEZA HUKUKU AYIRIMI

Soykırım hukukunun incelenmesinde ve yargı kararlarının değerlendirilmesinde, aynı – tek bir olay bile söz konusu olsa, medeni hukuk (“civil law”) ve ceza hukuku (“criminal law”) boyutlarının birbirinden ayırt edilebilmesinin önemi büyüktür.¹³ Burada, ceza mahkemesince saptanan maddi olayların ve suç nitelendirmesinin hukuk mahkemesindeki süreçte yeterli kanıt olarak kabul edilmesiyle, ilgili devletin soykırım suçuna bağlı (bizzat planlama / emretme / önlememe / bastırmama vb.) antlaşmalar hukukundan kaynaklanabilecek hukuki sorumluluğunun saptanması hususunun ayrı işlevler olduğunun bilinmesi gerekir.¹⁴ Bu satırların yazarı, Milletlerarası Adalet Divanının, bir hukuk mahkemesi olarak, bir eylemin soykırım suçunu oluşturduğunu ve / veya bireylerin veya Devletlerin cezai sorumluluğunu tespit konularında yetkili olamayacağını düşünmektedir. Milletlerarası Adalet Divanı, olsa olsa, işlenen soykırım suçları bağlamında ilgili Devletlerin hukuki sorumluluğu bağlamında yargı yetkisine sahip olabilir. Ceza mahkemesinin temel işlevi suçların kovuşturulması iken, hukuk mahkemesinin temel işlevi ise haksız fiilden kaynaklanan sorumluluğun saptanmasından ibarettir. Her iki mahkemenin –

¹³ Örnek: Srebrenica olayları. Çok sayıda Bosnalı Müslüman'ın topluca katledildiği bu olaylar, hem Yugoslavya Milletlerarası Ceza mahkemesinde, hem Milletlerarası Adalet Divanında yargılamalara konu olmuştur. Bunlardan birincisi bir ceza mahkemesi, ikincisi ise bir hukuk mahkemesidir. Birincisinde ilgili bireylerin cezai sorumlulukları, ikincisinde ise bu olaylar nedeniyle ilgili Devletin hukuki sorumluluğu kovuşturma konusu olmuştur. (Bakınız, Schabas, sayfa 293, 315).

¹⁴ Bakınız: Schabas, sayfa 192-193, 512-519.

muhakemenin amacı, işlevi, kavramları, ilkeleri ve yöntemleri elbette birbiriyle ilgili, ama farklı hususları kapsamaktadır.¹⁵

ZAMANAŞIMI TARTIŞMALARI

Bir suçun zamanaşımı bakımından tartışılabilmesi için, öncelikle o suçun en azından suç olarak tanımının belli olması ve ilgili normun usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş bulunması gereklidir. Zamanaşımının belli bir suç için kaldırılması ile suçu tanımlayan hükmün bu nedenle geriye dönük olarak uygulanabilmesine yol açılmış olacağına ilişkin görüşleri dikkatle ayırt etmek gerekir. Tanımlanmış bir suçun dava veya ceza zamanaşımı dolduktan sonra zamanaşımının kaldırılması nedeniyle o suç bakımından soruşturma ve kovuşturma yolunun yeniden açılacağı yönündeki görüşlere, doğrusu, suç ve ceza hukukunun temel ilke ve kavramları karşısında, ben katılamıyorum.¹⁶

İNSAN HAKLARI HUKUKU

İnsan hakları hukukunun günümüzde ulaştığı boyut elbette övgüye değer. Buna karşılık, insan hakları hukukunun, hukukun diğer bütün dallarının üzerinde bir şekilde konumlandırılmasının da gerçekçi, gerekli ve uygulanabilir bir yaklaşım olmadığı söylenebilir. Örneğin ceza hukukunun suçları tanımlayan normlarına, insan hakları hukukunun bakış açısı esas alınarak, yorumlar yoluyla yeni bazı eylemlerin de suç olarak eklenebilmesi sonucunu doğuracak yaklaşımların kabulü –bence- mümkün değildir.¹⁷

İnsan hakları hukuku, milletlerarası hukuk, maddi ceza hukuku ve ceza usul hukuku vb. konuların –deyim yerindeyse- “harmanlanarak” hukuki değerlendirmeler yapılması da yanıltıcı olabilir.¹⁸ Değişik hukuk alanlarına özel yorum yöntemleri bakımından da aynı tehlike söz konusudur.¹⁹ Örneğin milletlerarası hukukta antlaşmaların yorumlanması bakımından milletlerarası

15 Eserde zaman zaman bu bağlamda zihinsel bir karmaşanın belirtilerini görmek mümkündür; yorum yoluyla yeni suçlar oluşturabilmeyi de benimseyen veya böyle de anlaşılacak yaklaşımlar gibi (Schabas, sayfa xiii-xiv, 119, 491-492). Bence bu gibi konularda, sorunun andlaşmalar hukuku boyutu ile medeni hukuk ve ceza hukuku boyutlarını ayırt etmek gereklidir. Medeni hukuk ve ceza hukuku kavramları ile milletlerarası hukuk kavramlarının bir arada kullanılması – uygulanması, yanlış sonuçlara, yanlış hukuki değerlendirmelere neden olabilir.

16 Karşılaştırınız: Schabas, sayfa 489.

17 Karşılaştırınız: Schabas, sayfa 117-120, 122-123. Gerek bireylerin, gerek belli grupların korunmasının elbette insan hakları hukukunu ilgilendiren boyutu vardır. Buna karşılık, suç ve ceza hukukunun işlevinin farklı ve tamamlayıcı, önemli bir unsur olduğunu da görmek gereklidir. (Karşılaştırınız: İsvçe’ın görüşü; Schabas, sayfa 157).

18 Örnekler: Schabas, [1948 Sözleşmesinde belirtildiği üzere] soykırım suçunun her zaman var olduğunu, bu nedenle, yürürlükteki [yerel] hukuka bakılmaksızın, milletlerarası hukukta tanınan suçlar bakımından geçmişe yürürlük konusunda bir sorun olmayacağını belirtmektedir (Schabas, sayfa 483). Keza Schabas, 1948 tarihli Sözleşmede bir aksine bir hüküm bulunmamasına rağmen, soykırım suçlarına zamanaşımı uygulanamayacağı görüşündedir (Schabas, sayfa 486-487). Bence bu görüş, ancak Milletlerarası Ceza Divanı [Roma] Statüsünün 29. maddesi ile yapılan düzenleme bağlamında ve bu hükmün uygulanabilir olduğu durumlar açısından geçerli olabilir.

19 Örneğin andlaşmaların yorumlanmasında, sanıldığı gibi aksine, hazırlık çalışmaları çok da fazla bir önem ve öncelik taşımamaktadır (Bakınız: Schabas, sayfa 637. Buna karşılık yazarın kendisi de, tarihçe boyutunun ötesindeki hukuki yorum gerektiren durumlarda da, çoğu yerde hazırlık çalışmalarına büyük önem vermiştir).

hakemlik ve yargı yolu uygulamalarında sıklıkla görülen, diğer bir şekilde zaten saptanmış olan bir değerlendirmenin - sonucun desteklenmesinde tamamlayıcı bir unsur olarak antlaşmanın hazırlık çalışmalarından da yararlanılabilmektedir.²⁰

TARİH VE HUKUK

Tarih biliminin amacı, işlevi ve yöntemleri dikkate alındığında, tarihi bulguların hukuk açısından muhtemel hüküm, etki ve sonuçlarının dikkatle incelenmesi ve anlaşılması gerekir. Belli bir iddia – tartışma konusunda tarihçilerin oybirliği bile olsa, bu görüşün hukuk bağlamında bağlayıcı bir etkisi ve sonucunun olmayacağı açıktır. Dolayısıyla, “açıkça saptanmış tarihsel gerçeklikler” (“clearly established historical facts”) olarak çeşitli yerlerde ifade edilen kavramın, hukuk alanında, somut ve geçerli bir hukuki uyuşmazlığın çözümünde kanıt olarak yararlanılabilmek dışında bir anlamı ve hükmünün olamayacağı bilinmesi gerekir: Belli bir konuya ilişkin olarak söz konusu olabilecek inanç – görüş - değerlendirme / bilimsel bulgu başka şey, yargılama ve hüküm başka şeydir. Bunlardan birincisi bireysel bir anlam ifade ettiği halde, ikincisinin hukuk alanında önemi ve bağlayıcılığı söz konusu olmaktadır.²¹

Bazı olguların (örnek: enerji hırsızlığı, sanal ortamda işlenen haksız fiiller ve suçlar) yeni bir hukuk kavramının ve normunun ortaya çıkmasına ve yürürlüğe konulmasına neden ve gerekçe olması ile yürürlüğe giren o normun, sözü geçen ve kendisinin gerçekten de açık ve somut gerekçelerini oluşturan önceki olaylara uygulanabilmesi başka başka konulardır. Ancak uygulamada, zaman zaman bu gerçek, siyasi veya diğer nedenlerle dikkate alınmayabilmektedir. Hukuk boyutunda, gerekçe kavramının bir unsuru olarak tarihçe ve arka plan bilgilerini, olgularını; tasarımı ve tasarımın –varsa- resmi gerekçesini, bir hukuk normunun yürürlüğe girmesini, söz konusu olabilecek diğer (tarih, felsefe, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi...) boyutlarla ilgili kavramlardan ve uygulamalardan ayırt edebilmek gerekir.²²

20 Karşılaştırınız: Schabas, sayfa 487-488.

21 Dolayısıyla, yetkili bir yargı merciince kesin hükümlerle saptanmamış olguların reddinin hukuka aykırı sayılmasını öngören yasal düzenlemelerin savunulmasının güç olduğunu ve düşünce – ifade özgürlüğü ile de bağdaşmayacağını düşünüyorum. (Karşılaştırınız: Schabas, sayfa 334.)

22 Karşılaştırınız: Schabas, sayfa 17, 44, 86, 639-640. Örneğin “Yahudi soykırımı” söylemi, hukuki ve teknik açıdan hatalı bir nitelendirme değildir. Nitekim o dönemde yürürlükte olan hukuk bakımından iddia, kovuşturma ve hüküm konusu, “insanlığa karşı suç” nitelendirmesi olmuştur (Bakınız: Schabas, sayfa 12, 583-584). Bununla beraber, bu nitelendirmeye temel alınan olguların, görevli ve yetkili bir milletlerarası mahkeme ve daha sonra da görevli ve yetkili yerel mahkemelerce kesin hüküm niteliğindeki hükümlerle saptanmış olması; esasen soykırımın önlenmesi ve cezalandırılmasına yönelik 1948 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesinin ve silahlı bir çatışmanın mağdurlarının – sivillerin korunmasına yönelik 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin açık ve somut gerekçelerinin –büyük ölçüde- bu uygulamalar ve gerçekler olması; “soykırım” söyleminin, o dönemdeki çok özel koşullar bağlamında milletlerarası toplumun bir nevi özür dilemesi anlamını da taşıması gibi nedenlerle, “Yahudi soykırımı” söyleminin uygun ve anlaşılabilir bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür. 1915 olayları esas alınarak aynı kalıbın “Ermeni soykırımı” etiketi haline dönüştürülmesi çabalarının ise, o dönemdeki milletlerarası hukuk ve uygulamalar, ülkedeki stratejik durum, çökme halindeki bir devletin anayurt savunması çabaları, Osmanlı Müslüman halkının toplu öldürülmelerini başlatanların Osmanlı Ermenileri olması... vb. unsurlar dikkate alındığında, sadece Türklere yönelik önyargıdan ve Türk karşıtlığından kaynaklandığı, iyi niyetle açıklanamayacağı söylenebilir. (Örnek: Vahakn N. Dadrian; Schabas, sayfa 1, dipnot 2).

SCHABAS: 1915 ERMENİ OLAYLARINA BAKIŞI

Schabas, incelememize konu olan eserin daha başlangıcında, Ermenilere, Yahudi ve Çingenelere ve Tutsilere karşı işlenen eylemleri, 20. yüzyılın en büyük üç soykırımını olarak nitelendirmekte, sonraki bölümlerde de bu görüşünü tekrarlamaktadır.²³

Bu genel kabulün ve nitelendirmenin hukuki niteliğini ve dayanağını (antlaşma hükmü, yapılageliş normu, mahkeme kararı...) eserde göremiyoruz. Eserin kaynaklar bölümünde yer alan çok sayıdaki Ermeni / Ermeni asıllı / Ermeni yanlısı yazarların büyük ölçüde önyargılı, tek taraflı, seçici ve geniş kapsamlı – uzun süreli

Eserin kaynaklar bölümünde yer alan çok sayıdaki Ermeni / Ermeni asıllı / Ermeni yanlısı yazarların büyük ölçüde önyargılı, tek taraflı, seçici ve geniş kapsamlı – uzun süreli bir olaylar dizisinin belli bir bakış açısından sınırlandırılarak değerlendirilmesinden ibaret tespit ve değerlendirmelerinin etkili olduğu izlenimi edinilebilir.

bir olaylar dizisinin belli bir bakış açısından sınırlandırılarak değerlendirilmesinden ibaret tespit ve değerlendirmelerinin etkili olduğu izlenimi edinilebilir.²⁴ Yazarın güncel soykırım olayları ya da iddiaları bağlamında çok sayıda sivil toplum örgütünün faaliyetine katılması insani yönden elbette övgüye değer.²⁵ Ancak bu gibi olgular, sık sık “bilimsellik” ile “siyasi eylemcilik” kavramları arasındaki hassas sınırlar bakımından soru işaretlerine de yol açabilmektedir.

1915 olayları ile ilgili olarak 1. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devletine yönelik bir takım siyasi girişimlerin, kendi özel bağlamında ve koşullarında değerlendirilmesi

gerekir. Eğer hukuki bir tartışma söz konusu ise, görevli ve yetkili mahkemelerce verilmiş ve kesinleşmiş bir hükmün bulunup bulunmadığı her halde birinci derecede önem taşıyacaktır.²⁶

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Soykırım araştırmalarında ve tartışmalarında, konunun siyasi, hukuki, tarihi ve diğer boyutlarının –olası etki ve sonuçları ile birlikte- ayırt edilebilmesi önemlidir. Schabas’ın incelediğimiz eseri, soykırım hukuku alanına çok değerli bir bilimsel

23 Schabas, sayfa ix, 15, 285.

24 Schabas, sayfa 672-710. Farklı – bilimsel bakış açısı için, yazar, keşke diğer bazı –İngilizce dilinde yazılmış kaynaklara da ulaşabilseydi. Örnekler: Kamuran Gürün, *The Armenian File*, K. Rustem & Bro. And Weidenfelt & Nicolson Ltd., London – Nicosia – İstanbul, 1985, xvii-323 sayfa; Yusuf Hikmet Bayur, *Armenians*, (editörler: Kemal Çiçek – Pınar Eray), Türk Tarih Kurumu, 2010, viii-308 sayfa; *Turkish – Armenian Conflict – Documents* (editörler: Hikmet Özdemir – Yusuf Sarıncay), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara, 2007, xxx-540 sayfa. 1915 olayları ile ilgili farklı bir bulgu / görüş içeren bilimsel kaynakların çoğu zaman dikkate alınmamasının, aslında bilimsel açıdan tamamlanmamış bir araştırma anlamına gelmekte olduğu da söylenebilir.

25 Schabas, sayfa x-xi.

26 Karşılaştırınız: Schabas, sayfa 24-26.

katkı teşkil etmektedir. Buna karşılık, konuya 1915 Ermeni olayları bağlamında bakıldığında, diğer pek çok araştırmada da görüldüğü üzere, kaynakların bütünü incelenmeden ve değerlendirilmeden hareket edildiği, bu olayların, küresel bağlamdaki en önemli üç soykırım örneğinden biri olarak kabul ve takdim edildiği açıkça anlaşılmaktadır.

Hukuk, tarih ve siyasetin birbirine karıştırılması bir yana, zaman zaman hukukun değişik alanlarının da birbirine karışmasıyla ortaya çıkan görüş ve değerlendirmeler, çoğu durumda yanıltıcı olabilmektedir. 1915 olayları ile ilgili değerlendirmelerde bunun örnekleri görülebilmektedir.

Bu gibi eksikliklerin ve yanlış anlaşmaların zaman içinde azaltılması ve giderilebilmesi için, bilimsel araştırma yöntemlerine uygun milletlerarası faaliyetlerin desteklenmesinde ve bu destek sürecinin kararlılıkla sürdürülmesinde yarar görmekteyim. Bunun ötesinde olabilecek faaliyetlerin ve girişimlerin ise, Ermenistan ve yanlılarının zaman içinde Türkiye ve Ermenistan arasında bir siyasi uyumsuzluk oluşturmak ve kendi çözüm ve önerilerini Türkiye'ye kabul ettirmek yönündeki Ermeni stratejisine destek olma anlamını taşıyacağını değerlendirmekteyim.

KAYNAKÇA

BAYUR, Yusuf Hikmet (2010) *Armenians*, (editörler: Kemal Çiçek – Pınar Eray), Türk Tarih Kurumu

GÜRÜN, Kamuran (1985) *The Armenian File*, K. Rustem & Bro. And Weidenfelt & Nicolson Ltd., London – Nicosia – İstanbul, xvii-323 sayfa

SCHABAS, William A. (2009) *Genocide in International Law, the Crime of Crimes*, 2nd edition, Cambridge University Press

Turkish – Armenian Conflict – Documents (editörler: Hikmet Özdemir – Yusuf Sarıay), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara, 2007

